

Evaluation of social responsibility components of Islamic Azad University of Mazandaran

Qasem Ali Talebi Panbeh Choleh: PhD Student, Department of Educational Management, Roodehen Branch, Islamic Azad University, Roodehen, Iran.

Rashid Zolfaghari*: Faculty member, Department of Educational Management, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran.

Kourosch Parsa Moin: Faculty Member, Department of Educational Management, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran

Abstract: The purpose of this study was to evaluate the components of social responsibility of Islamic Azad University of Mazandaran. The research methodology was based on quantitative studies and survey design. The members of the faculty of the Islamic Azad University of Mazandaran in the second half of the academic year 2017-2018 were 1671 people. The sample size was 340 people, which was estimated based on the Cochran online sampling method. Data collection tool was a questionnaire using Academic Social Responsibility Questionnaire, Habibi, Vazifeh Doost and Jafari (2017). Physical validity and its structure are determined by experts and tests performed by researchers and indicate the validity of the questionnaire; to determine the reliability of the research, the method of logical coordination between the questions (Cronbach 1964), and the composite reliability coefficient and the mean coefficient of variance were used. Data analysis method was exploratory factor analysis, confirmation, and t-test. Findings show that the view of research subjects, the current situation of the academic responsibility variable, has been moderate. The results showed that among the components of academic responsibility, the variables of university interaction with society, environment for sustainable development, social justice, attention to economic interests of society, health and financial transparency, attention to economic development, accountability and economic knowledge with appropriate status (More than average), other variables have been inappropriate (less than average) or moderate, and in general, the current situation of the academic responsibility variable has been moderate.

Keywords: Social Responsibility, University Responsibility, Islamic Azad University of Mazandaran.

*Corresponding author: *: Faculty member, Department of Educational Management, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran.

Email: rashid_Zo@yahoo.com

مقدمه

چندی است که دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی به عنوان یک سازمان در توسعه ملی نقش ایفا می کنند. به همین لحاظ مسئولیت اجتماعی دانشگاه در این مدت با توجه به رشد تعداد دانشجویان و همگانی شدن آن و بالا رفتن انتظار دانشگاه در قبال جامعه، مورد توجه سیاست گذاران و برنامه ریزان آموزشی در کشورهای مختلف قرار گرفته است (گائو 2011 به نقل از حبیبی و دیگران 1395)؛ بر این اساس کوشش های متعددی پیرامون تأثیری که مؤلفه های مسئولیت پذیری دانشگاهی بر توسعه پایدار کشورها گزاده است؛ انجام شده است. دانشگاه ها نقش مهمی را در ایجاد توانایی نسل آینده به منظور دست یابی به موفقیت، رویارویی با پدیده جهانی شدن و رشد اقتصادی و ساخت آینده ای پایدار برای مردم در سراسر جهان ایفا می کنند (استوپارمیز و همکاران 2011). بنابراین این جمله که "پاسخ گویی دانشگاه باید پررنگ تر گردد" ورد تأکید نظریه پردازان مسئولیت پذیری دانشگاه ها بوده است (ساوادیسکوسول 2009). به سخن دیگر مسئولیت اجتماعی دانشگاهی به عنوان یک حس تعهد از جانب دانشگاه ها محسوب می شود که علت وجودی آن گسترش و اجرای اصول و ارزش های عمومی و خصوصی از طریق مدیریت، آموزش و پژوهش و پروژه های خارجی است (وازکویز و همکاران 2013). این تعهد ایجاب می کند که دانشگاه ها همچون سازمان های دیگر باید به منظور پاسخگویی اجتماعی در مقابل ذینفعان و سایر افراد جامعه، به دغدغه های جامعه در خصوص محیط زیست، امور اجتماعی و بشردوستی اهمیت دهد و بسته به فرهنگ سازمانی خاص خود، به تدوین سیاستهای سازمانی مربوط به مسئولیت پذیری اجتماعی مبادرت ورزند (حبیبی و دیگران 1395).

در رابطه با مسئولیت پذیری اجتماعی سازمان ها، تاکنون تعاریف مختلفی ارائه شده است. به نظر می رسد که تعیین مفهوم مسئولیت پذیری اجتماعی سازمان ها در ادبیات پیشین و قضاوت در مورد مفاهیمی دشوار باشند

که جزئی از مسئولیت پذیری اجتماعی هستند یا مواردی که جزئی از مفهوم مسئولیت پذیری اجتماعی به شمار نمی روند (ویجینات 2011). صرفنظر از اینکه ارائه تعاریف مختلف در این زمینه، باعث ظاهر شدن ابعاد بیشتری از مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتی شده است؛ پیچیدگی این مفهوم نیز به انتزاعی بودن مفهوم بر می گردد. از سوی دیگر، گستردگی تعاریف می تواند نشان دهنده تکامل تدریجی این مفهوم از دیدگاههای عملیاتی تا دیدگاه های راهبردی در سطح جهانی باشد. دیویس (1975)، مسئولیت اجتماعی را نوعی احساس تعهد به وسیله مدیران سازمان های تجاری بخش خصوصی می داند و بر این باور است که آنها به گونه ای تصمیم گیری می کنند که در کنار کسب سود برای مؤسسه، سطح رفاه جامعه نیز بهبود یابد. او این مفهوم را مانند توجه سازمانها به مسائلی فراتر از نیازمندیهای محدود اقتصادی، فنی و حقوقی خویش و پاسخگویی به این نیازمندیها، توصیف کرد. باتاچاریا و همکاران (2006)، بیان نمودند که مسئولیت پذیری اجتماعی سازمان ها، تعهد به بهبود سلامت جامعه از راه فعالیت ها و کمکههای تجاری داوطلبانه از محل منابع شرکت است. جانسون و همکاران (2010) معتقدند مسئولیت پذیری اجتماعی به معنای آن است که سازمان ها نسبت به گروه های سازنده در جامعه غیر از سهامداران و فراتر از آن چیزی وظیفه دارند که به وسیله قانون و قرارداد اتحادیه توصیف شده است. به عقیده هارجوتو (2011)، مسئولیت پذیری اجتماعی، مجموعه فعالیتهایی است که به منظور پیشرفت بعضی از اهداف انجام می گیرد که فراتر از اهداف مالی هستند. به طور کلی می توان اذعان داشت که مسئولیت پذیری اجتماعی در تعریف عام، روشی است که سازمان ها به وسیله آن رویکردهای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی را با ارزش ها، فرهنگ، راهبردها، ساختار تصمیم گیری و شیوه های عملیاتی خود به شکلی شفاف و قابل حسابرسی یکپارچه می کنند و در نتیجه فرایندها و رویه های بهتری را در درون سازمان خود جاری می سازند و به

بازده مالی اشاره کرد. در واقع، مشخص شده است که بین ارزش شرکت و اخلاق تجاری، مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها و کارایی مالی رابطه مثبتی وجود دارد. این امر نشان می دهد که سرمایه گذاران همانگونه که به ارزشهای شخصی خود وفادار هستند، تمایل دارند تا در مکان هایی سرمایه گذاری کنند که آنها مسئولیت پذیری اجتماعی خود را افشا کرده باشند (خواجوی و اعتمادی 1394).

کلایدون (2012)، مدل جدیدی از مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتی را مطرح نمود و آن را مسئولیت پذیری مشتری محور نامید. بر اساس این مدل برای اینکه اهداف سودآوری تحقق یابد، باید به تقاضای مصرف کنندگان در زمینه مسئولیت پذیری اجتماعی پاسخ داده شود. در اینصورت، سازمان ضمن سودآوری، در رفتارهای مسئولانه اجتماعی و زیست محیطی مشارکت می کند، به دلیل تعهد به مسئولیت پذیری اجتماعی، به شهرت و اعتبار بالایی در فضای عمومی دست می یابد و محدوده مشتریان خود را گسترش میدهد که به معنای افزایش تعداد متقاضیان مسئولیت پذیری اجتماعی است و بنابراین، پایبندی بیشتری به مسئولیت پذیری اجتماعی پیدا می کند. این امر به جذب مشتریان بیشتر و در پی آن، سودآوری افزونتر می انجامد و این چرخه به صورت پیوسته ادامه می یابد. هریس، لانگ، یاتس، کاروک (2019) در تحقیقی با عنوان ترکیب اخلاق با مسئولیت اجتماعی در آموزش را انجام داده اند. روش شناسی تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه ی تجزیه و تحلیل داده ها همبستگی بوده است. ابزار جمع آوری داده ها پرسشنامه محقق ساخته بود. تجزیه و تحلیل داده ها بر اساس مدل سازی معادلات ساختاری انجام پذیرفت. یافته های تحقیق حاکی از آن بود که ترکیب اخلاق حرفه ای با مسئولیت اجتماعی می تواند بهره وری دانش آموزان را بهبود ببخشد. حبیبی، وظیفه دوست و جعفری (1395) در تحقیقی با هدف ارزیابی مسئولیت پذیری اجتماعی در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی خراسان رضوی، شمالی و

این ترتیب، ثروت می آفرینند و وضعیت جامعه را بهبود می بخشند.

مدل های گوناگونی نیز برای نشان دادن ابعاد مسئولیت پذیری اجتماعی سازمان ها ارائه شده است؛ بر اساس مدل کارول (1991)، مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت از چهار قسمت اقتصادی، قانونی، اخلاقی و بشردوستانه شکل گرفته است. وود (1991) مدل عملکرد اجتماعی سازمان را فراسوی شناسایی انواع مختلف مسئولیت پذیری برای بررسی ابعاد مرتبط با اصول انگیزشی رفتار مسئولانه، فرایند مسئولیت پذیری و نتایج عملکرد ارائه کرد، او عملکرد اجتماعی شرکت را به عنوان محصول رعایت اصول اساسی مسئولیت پذیری اجتماعی معرفی کرد. لانتوس (2001) بیان نمود که سه نوع منحصر به فرد از مشروعیت مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتی بر اساس طبیعت (لازم در برابر اختیاری) و هدف (مفید برای ذینفعان، شرکت، یا هر دو) وجود دارد که کسب و کار می تواند به آن پردازد و برای تصمیم گیری در مورد عوامل و مشروعیت مسئولیت پذیری اجتماعی نیاز است تا بین آنها تمایز قائل شد. این سه نوع اخلاقی، نوع دوستانه و راهبردی است. شافعی (1391) مدل مولکوی راهبردهای مسئولیت پذیری اجتماعی سازمانی را ارائه کردند در این مدل 7 هسته ترمیم؛ پیشگیری؛ گسترش، یکپارچگی، احیا، خوشه بندی و ارزش گذاری نهادینه شده است. بر اساس مدل پهلوی به پهلوی ما (۲۰۱۲) سازمان ها باید به اصول مسئولیت پذیری اجتماعی در سه سطح کلان، شرکت و فردی توجه کند که توجه به این ابعاد سه نوع نتیجه را در بر خواهد داشت. یافته های پژوهشی حاکی از آن است؛ سازمان هایی که وظایف اجتماعی خود را انجام می دهند و آثار مسئولیت پذیری اجتماعی و محیطی خود را می پذیرند، منافع ویژه ای به دست می آورند که آنها را نمی توان در قالب مبالغ کمی ارائه کرد. از جمله می توان به استخدام و ابقای بهتر کارکنان، بهبود تصمیم گیری های درون سازمانی و صرفه جویی هزینه ها، بهبود وجهه شرکت و روابط آن با سهام داران و بهبود

بین سؤال ها (کرونباخ 1964) استفاده شد. در تحقیق حیبی و دیگران (1396) ابعاد ذکر شده توانسته اند تا حدود 73 درصد متغیر برون داد را پیشی بینی کنند. برای تجزیه و تحلیل داده ها، از روش آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. در بخش توصیفی از شاخص های گرایش مرکزی چون میانگین و نما و جداول توزیع فراوانی و نمودارهای مناسب استفاده شد. آزمون های استنباطی شامل کومولوگراف اسمیرنف تحلیل بر اساس تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی و تحلیل مسیر بود. ابزار تجزیه و تحلیل داده ها نرم افزار SPSS و نرم افزار آیموس بود.

در این پژوهش موازین اخلاقی شامل اخذ رضایت آگاهانه، تضمین حریم خصوصی و رازداری رعایت شد. همچنین زمان تکمیل پرسشنامه ها ضمن تأکید به تکمیل تمامی سؤال ها، شرکت کنندگان در مورد خروج از پژوهش در هر زمان و ارائه اطلاعات فردی مختار بودند و به آنها اطمینان داده شد که اطلاعات محرمانه میماند و این امر نیز کاملاً رعایت شد. پژوهش حاضر با کد اخلاق IR.IAU.TMU.REC.1399.312 ثبت شد.

یافته ها

یافته های تحقیق گواه آن است که نمونه آماری شامل 209 نفر مرد (61/47 درصد) و 131 نفر زن (38/53 درصد)، رتبه علمی 46 نفر مربی (13/53 درصد) 259 نفر استادیار (76/18 درصد) 31 نفر دانشیار (9/12 درصد) و 4 نفر استاد (1/18 درصد)؛ 39 نفر علوم کشاورزی (11/47 درصد)، 164 نفر علوم انسانی (48/24 درصد)، 38 نفر معماری (11/18 درصد)، 34 نفر علوم پایه (10 درصد) و 65 نفر (19/12 درصد) فنی و مهندسی بوده اند. بر اساس تحلیل ها 34 نفر کمتر 5 تا 10 سال (10 درصد)، 103 نفر بین 11 تا 15 سال (30/29 درصد)، 118 نفر بین 16 تا 20 سال (34/71 درصد)، 58 نفر (17/06 درصد) 21 تا 25 سال و 27 نفر (7/94 درصد) 26 تا 30 سال سابقه کاری داشتند.

جنوبی و پیشنهاد الگویی برای سنجش آن انجام دادند. جامعه آماری تحقیق اعضای هیئت علمی با مرتبه استادیار به بالا در دانشگاه آزاد شعب خراسان رضوی، شمالی و جنوبی بود پژوهشگران در این مقاله ابعاد بشردوستانه، اقتصادی، قانونی، اخلاقی و فناوری را به عنوان ابعاد مسئولیت پذیری اجتماعی دانشگاه ها معرفی کرده اند؛ همچنین یافته های تحقیق نشان داد سطح ابعاد پایینتر از سطح متوسط است.

با توجه به اینکه دانشگاه ها نقش مهمی را در ایجاد توانایی نسل آینده به منظور دست یابی به موفقیت، رویارویی با پدیده جهانی شدن و رشد اقتصادی و ساخت آینده ای پایدار برای مردم در سراسر جهان ایفا می کنند و همینطور اهمیت بالای مسئولیت پذیری اجتماعی در دانشگاه ها، پژوهش حاضر به ارزیابی مؤلفه های مسئولیت پذیری اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی مازندران پرداخت.

روش کار

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه جمع آوری داده ها در زمره تحقیقات پیمایشی قرار می گیرد. کلیه اعضای هیئت علمی واحدهای دانشگاهی آزاد اسلامی مازندران که در سیزده واحد دانشگاهی با درجات دانشگاهی مختلف جامع، بسیار بزرگ، بزرگ، متوسط و کوچک در نیمسال دوم تحصیلی 1396-1397 مشغول به تدریس بودند. تعداد کل جامعه پژوهش 1671 نفر بود و حجم نمونه با استفاده از روش نمونه گیری کوکران 340 نفر بود برآورد شد. روش جمع آوری داده ها به صورت به صورت میدانی بود. ابزار جمع آوری داده ها پرسشنامه مسئولیت پذیری اجتماعی دانشگاهی (حیبی، وظیفه دوست و جعفری 1396) بود. این پرسشنامه 50 سؤالی بوده و دارای ابعاد مسئولیت بشردوستانه، مسئولیت اقتصادی، مسئولیت قانون گرای، مسئولیت اخلاق گرای و مسئولیت فناوری می باشد. روایی ظاهری و سازه آن توسط کارشناسان و آزمون هایی که توسط محققان انجام شد، تعیین و حاکی از روا بودن پرسشنامه بود. برای تعیین پایایی تحقیق از روش همبستگی منطقی

بررسی شد؛ ارزش ویژه این عامل ها بزرگتر از 2 که مجموعاً تقریباً 73 درصد از تغییرات کل را به عهده دارند، در میان آن ها ارزش ویژه عامل اول برابر با 65/24 و عامل پانزدهم 1/97 بوده است. جدول 1 نتایج تحلیل عاملی اکتشافی و تعیین میزان بارعاملی هر یک از مؤلفه های اصلی مسئولیت پذیری دانشگاهی که با روش عوامل اصلی و با دوران واریماکس انجام شده است، نشان می دهد.

بررسی سازه مسئولیت پذیری دانشگاهی بر اساس تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تأییدی نوع اول و دوم انجام شد. نتایج نشان داد که نشان، مقدار KMO (کفایت نمونه برداری) برابر 0/869 و سطح معناداری آزمون کرویت بارتلت برابر 0/0009 است. بنابراین، علاوه بر کفایت نمونه برداری، اجرای تحلیل عاملی بر پایه ماتریس همبستگی مورد مطالعه نیز قابل توجیه است. ارزش های ویژه 15 عامل مورد تحقیق

جدول 1. عوامل استخراج شده و درصد واریانس تبیین شده توسط مسئولیت پذیری دانشگاهی

Table1: Extracted factors and percentage of variance explained by academic responsibility

مجموع توان دوم بارهای عاملی بعد از چرخش واریماکس			مجموع توان دوم بارهای عاملی استخراج شده			مقادیر ویژه اولیه			مؤلفه
درصد از واریانس جمعی	در صد از واریانس	کل	درصد از واریانس جمعی	در صد از واریانس	کل	درصد از واریانس جمعی	در صد از واریانس	کل	
6.20	6.20	3.04	24.65	24.65	12.08	24.65	24.65	12.08	1
12.12	5.92	2.90	32.79	8.14	3.99	32.79	8.14	3.99	2
17.72	5.59	2.74	38.28	5.49	2.69	38.28	5.49	2.69	3
23.17	5.45	2.67	42.69	4.41	2.16	42.69	4.41	2.16	4
28.49	5.32	2.61	46.80	4.11	2.01	46.80	4.11	2.01	5
33.81	5.32	2.60	50.35	3.55	1.74	50.35	3.55	1.74	6
38.96	5.15	2.53	53.78	3.43	1.68	53.78	3.43	1.68	7
43.87	4.91	2.40	56.85	3.07	1.51	56.85	3.07	1.51	8
48.60	4.74	2.32	59.58	2.72	1.33	59.58	2.72	1.33	9
53.26	4.65	2.28	62.29	2.71	1.33	62.29	2.71	1.33	10
57.87	4.61	2.26	64.73	2.44	1.20	64.73	2.44	1.20	11
62.42	4.55	2.23	67.00	2.27	1.11	67.00	2.27	1.11	12
66.94	4.52	2.22	69.22	2.22	1.09	69.22	2.22	1.09	13
71.00	4.06	1.99	71.29	2.08	1.02	71.29	2.08	1.02	14
73.27	2.27	1.11	73.27	1.97	0.97	73.27	1.97	0.97	15

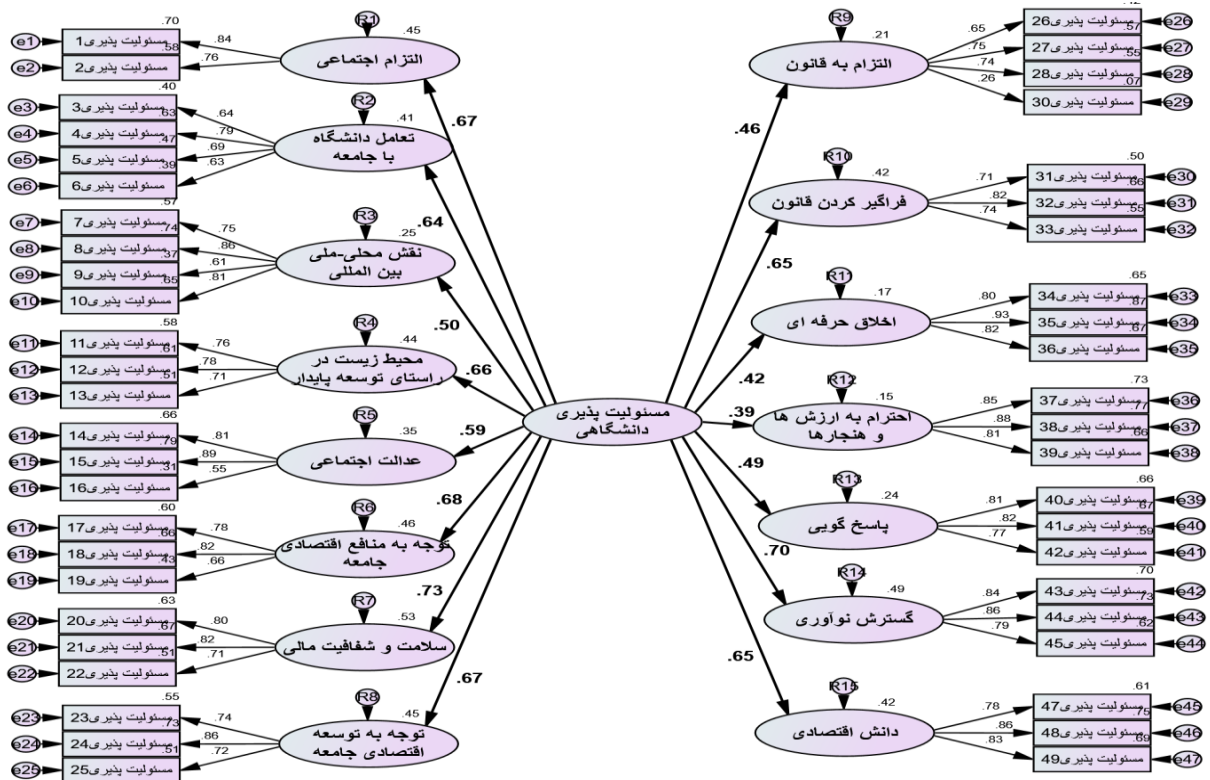
توسعه پایدار (سه گویه)، 5. عدالت اجتماعی (سه گویه)، 6. توجه به منافع اقتصادی جامعه (سه گویه) 7. سلامت و شفافیت مالی (سه گویه)، 8. توجه به توسعه اقتصادی جامعه (سه گویه)، 9. التزام به قانون (چهار گویه)، 10. فراگیر کردن قانون (سه گویه)، 11. اخلاق حرفه ای (سه گویه)، 12. احترام به ارزش ها و هنجارها (سه گویه) 13. پاسخ گویی (سه گویه)، 14. گسترش نوآوری (سه گویه) و 15. دانش اقتصادی (سه گویه) در نظر گرفته شده است. به طور کلی سؤالات 29 و 46 از پرسشنامه حذف

چنانچه در جدول 1 ملاحظه می شود ارزش های ویژه 15 عامل مورد تحقیق؛ بزرگتر از 2 که مجموعاً تقریباً 73 درصد از تغییرات کل را بعهده دارند، در میان آن ها ارزش ویژه عامل اول برابر با 65/24 و عامل پانزدهم 1/97 بوده است.

مطابق جدول 1، عوامل استخراجی براساس دوران وایماکس مشخص می شود که 15 عامل تعیین شده عبارتند از: 1. التزام اجتماعی دانشگاه (دو گویه)، 2. تعامل دانشگاه با جامعه (چهار گویه)، 3. نقش محلی-ملی بین المللی (چهار گویه) 4. محیط زیست در راستای

تبیین کنندگی هر یک از عوامل اصلی مسئولیت پذیری دانشگاهی پرداخته شده است. برای تعیین تأثیر هر یک از متغیرهای و ضرایب اهمیت آنها از تحلیل عاملی مرتبه دوم و ضرایب استاندارد و مقادیر t استفاده شد. جهت بررسی کفایت مدل نیز از شاخص‌های کای دو، شاخص برازش هنجار شده، شاخص برازش تطبیقی، شاخص نیکویی برازش، ریشه مربعات خطای برآورد، شاخص نیکویی برازش تعدیل شده، شاخص برازندگی افزایشی و شاخص برازش هنجار نشده استفاده شد. شکل 1 ویژگی‌های متغیرها و ضرایب اهمیت آن بر اساس تحلیل عاملی مرتبه دوم متغیر مسئولیت پذیری اجتماعی را نشان می‌دهد

شده و در نهایت به بخش مسئولیت پذیری دانشگاهی پرسشنامه با تعداد 47 سؤال تبدیل شد. همچنین بررسی مدل اندازه‌گیری سازه را در حالت ضرایب استاندارد نشان داد، که مقادیر GFI، CFI به ترتیب 0/914 و 0/836 بوده، مقدار RMSEA نیز برابر با 0/047 و نسبت کای دو به درجه آزادی نیز عددی کمتر از 3 بود (1/744). در نتیجه سازه طراحی شده جهت سنجش مسئولیت پذیری دانشگاهی مناسب به نظر می‌رسد. همچنین مقادیر به دست آمده از AVE و CR و آلفای کرونباخ پرسشنامه مسئولیت پذیری دانشگاهی تأیید شد. سازه مسئولیت پذیری دانشگاهی از لحاظ پایایی مرکب در هر سه معیار دارای وضعیت مناسب و قابل قبولی بوده است. همینطور با استفاده از تحلیل عاملی مرتبه دوم به

Chi_square=2122.638; DF=1019; P-VALUE=.000; GFI=.786; CFI=.863; RMSEA=.057

شکل 1. مدل تحلیل عاملی مرتبه دوم مسئولیت پذیری دانشگاهی در حالت ضرایب استاندارد

Figure1. Second-order factor analysis model of academic responsibility in the case of standard coefficients

9/919, 9/212, 10/223, 11/495, 9/984, 6/411, 10/310, 9/310, 6/772, 6/433, 7/821, 11/629 و 10/310 بوده و مقدار P-Value کمتر از 0/05 بود نتیجه اینکه، از دیدگاه پاسخگویان در تحقیق، عوامل ذکر شده در تبیین مسئولیت پذیری دانشگاهی مؤثرند. برای اولویت بندی عوامل تبیین کننده مسئولیت پذیری دانشگاهی با توجه ضرایب استاندارد تحلیل عاملی مرتبه دوم در جدول 1 ملاحظه می گردد که متغیر سلامت و شفافیت مالی در اولویت اول و متغیر احترام به ارزش ها و هنجارها در اولویت نهایی قرار می گیرد.

بر اساس نتایج حاصل از تحلیل عاملی مرتبه دوم، ضریب عاملی استاندارد متغیر التزام اجتماعی دانشگاه، تعامل دانشگاه با جامعه، نقش محلی-ملی بین المللی، محیط زیست در راستای توسعه پایدار، عدالت اجتماعی، توجه به منافع اقتصادی جامعه، التزام به قانون، فراگیر کردن قانون، اخلاق حرفه ای، احترام به ارزش ها و هنجارها، پاسخ گویی، گسترش نوآوری، دانش اقتصادی در تبیین مسئولیت پذیری دانشگاهی، به ترتیب برابر با 0/67، 0/64، 0/50، 0/66، 0/59، 0/68، 0/73، 0/67، 0/46، 0/65، 0/42، 0/39، 0/49، 0/70 و 0/65 همچنین مقدار t به ترتیب برابر با 10/454، 8/576، 7/774

جدول 2، شاخص های برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم مسئولیت پذیری دانشگاهی

Table2. Fits of the second-order confirmatory factor analysis model of academic responsibility

شاخص ها	مقدار قابل قبول	مقدار یافته پژوهش	مطلوبیت
کای دو (χ^2) مجذور کای	-	2122.638	تأیید مدل
P-Value	-	0.000	عدم تأیید مدل
Df (درجه آزادی)	$df \geq 0$	1019	تأیید مدل
χ^2/df	$\chi^2/df < 3$	2.083	تأیید مدل
RMSEA	RMSEA < 1/0	0.057	تأیید مدل
NFI	NFI > 8/0	0.867	تأیید مدل
AGFI	AGFI > 8/0	0.763	عدم تأیید مدل
GFI	GFI > 8/0	0.786	عدم تأیید مدل
CFI	CFI > 8/0	0.863	تأیید مدل
IFI	IFI > 8/0	0.864	تأیید مدل
SRMR	هر چه به صفر نزدیکتر باشد.	0.092	تأیید مدل

قابل قبول و مناسب قرار دارند و شاخص SRMR نیز 0/063 است. جدول 3، شاخص های گرایش مرکزی و پراکندگی را برای متغیرهای مربوط به مسئولیت پذیری اجتماعی را در مراکز دانشگاهی مورد مطالعه نشان می دهد همان طور که مشخص است این شاخص ها حکایت از وضعیت متوسط (با میانگین 3) را نشان می دهند.

همانطور که در جدول 2 ملاحظه می گردد، مقدار آماره کای- دو در مدل 2122/638، درجه آزادی مدل نیز برابر با 1019 است که حاصل نسبت آنها برابر با 2/661 است که مقدار قابل قبولی است. از طرفی دیگر شاخص های برازندگی الگو مانند، NFI، CFI، IFI، همگی در حد

جدول 3. شاخص‌های توصیفی متغیرهای مربوط به مسئولیت پذیری دانشگاهی

Table 3. Descriptive indicators of variables related to academic responsibility

انحراف از معیار	مد	میانه	میانگین	متغیرهای تحقیق
0.88	3.00	3.00	2.73	التزام اجتماعی دانشگاه
0.72	3.00	3.00	3.10	تعامل دانشگاه با جامعه
0.94	3.00	2.75	2.84	نقش محلی-ملی بین المللی
0.76	3.00	3.00	3.19	محیط زیست در راستای توسعه پایدار
0.88	3.33	3.33	3.29	عدالت اجتماعی
0.88	3.67	3.33	3.35	توجه به منافع اقتصادی جامعه
0.88	3.00	3.00	3.14	سلامت و شفافیت مالی
0.88	3.00	3.33	3.31	توجه به توسعه اقتصادی جامعه
0.73	3.00	2.75	2.82	التزام به قانون
0.84	2.00	2.67	2.65	فراگیر کردن قانون
1.10	3.00	3.00	2.92	اخلاق حرفه ای
1.01	2.00	3.00	2.96	احترام به ارزش ها و هنجارها
0.98	5.00	3.67	3.61	پاسخ گویی
0.87	3.00	3.00	2.78	گسترش نوآوری
0.86	3.00	3.00	3.13	دانش اقتصادی
0.52	2.99	3.07	3.05	مسئولیت پذیری دانشگاهی

از سوی دیگر بررسی استنباطی متغیرهای مسئولیت پذیری اجتماعی بر اساس آماره t نیز نشان می دهد که مقدار آماره t برابر با $1/92$ و مقدار احتمال p -value که بیشتر از $0/05$ است، فرضیه صفر (که بیان می دارد میانگین مولفه ها برابر 3 است) تأیید شده و نتیجه اینکه، از دیدگاه آزمودنی‌های پژوهش، وضعیت موجود متغیر مسئولیت پذیری دانشگاهی، در حد متوسط بوده است. مورد تایید است.

بحث و نتیجه گیری

بدون شک دانشگاه ها از جمله تأثیرگذارترین سازمانهای اجتماعی اند که در توسعه و گسترش هنجارهای اجتماعی سهم بسزایی دارند. هنجارهای پذیرفته شده در جامعه زمانی درک خواهند شد که از جانب نهادی دانش محور مورد توجه قرار گیرند در این میان می توان گفت دانشگاه آزاد اسلامی از جمله تأثیرگذارترین سازمانهای اجتماعی است که در توسعه و گسترش هنجارهای اجتماعی سهم بسزایی دارد. هدف

پژوهش حاضر بررسی وضعیت موجود ابعاد و مؤلفه های مسئولیت پذیری اجتماعی بر اساس نظرهای پاسخگویان به عنوان اعضای هیئت علمی واحدهای دانشگاهی آزاد مازندران بود. بررسی مؤلفه ها نشان داد از بین مؤلفه های مسئولیت پذیری دانشگاهی متغیرهای تعامل دانشگاه با جامعه، محیط زیست در راستای توسعه پایدار، عدالت اجتماعی، توجه به منافع اقتصادی جامعه سلامت و شفافیت مالی، توجه به توسعه اقتصادی جامعه، پاسخگویی و دانش اقتصادی دارای وضعیت موجود مناسب (بیشتر از حد متوسط) می باشند، سایر متغیرها در حد نامناسب (کمتر از حد متوسط) یا در حد متوسط بوده اند و در مجموع وضعیت موجود متغیر مسئولیت پذیری دانشگاهی، در حد متوسط بوده است. نجاتی و دیگران (2011)، نشان دادند که دانشگاه های مورد مطالعه ایشان توانسته اند به طور کامل در شاخص های مسئولی تحذیری، حداکثر امتیاز را اخذ نمایند. اما دانشگاه های بررسی شده در ارزیابی داخلی حاضر حدود 50 درصد امتیازها را به خود اختصاص داده اند که جای تأمل دارد.

models and the rationale for a new model". *Social Responsibility Journal*, Vol. 7, No. 3, pp 405-420.

Davis K, Blomstrom R. L. (1975), "Business and society: Environment and responsibility", New York: McGraw-Hill.

Habibi N, Jafari P. (2016). Components of promoting social acceptance responsibility in Islamic Azad University. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*. Vol. 22, No. 2, Pp. 125-145. [In Persian]

Harjoto M, Maretno A. (2011). "Corporate governance and CSR nexus. *Journal of Business Ethics*, Vol. 100, No. 1, 45-67.

Harris A, Lang M, Yates D, Kruck K. (2019). Incorporating Ethics and Social Responsibility in IS Education. *Journal of Information Systems Education*. Vol. 22. No3. Pp 125-149.

Johnson B. R, Connolly E, Carter T, S. (2010). Corporate social responsibility: The role of fortune 100 companies in domestic and international natural disasters. *Journal of Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Vol. 18, No. 6, 352-369.

Lantos G. P. (2001). "The boundaries of strategic corporate social responsibility. *Journal of Consumer Marketing*, Vol. 18, No. 2, pp 595-630.

Sawasdikosol S. (2009). University Social Responsibility Alliance: Collaboration Foundation to the New Era of University Social Responsibility for Sufficiency Economy, Green Technology, Sustainable Environment and Sustainable Development. The Royal Golden Jubilee International Seminar Series LXX.

Seto-Pamies D, Domingo-Vemis M, Rabassa-Figueras N. (2011). Corporate social responsibility in management education: current status in Spanish universities. *Journal of Management and Organization*, Vol. 17, No. 5, Pp. 604-620.

Shafei R, Azizi N. (2015). Study of organizational social responsibility status in universities and higher education centers in the west of the country (design of an evaluation model). *Quarterly Journal*

به طور کلی در بحث حمایت های اقتصادی و زیست محیطی از جامعه، دانشگاه های مورد بررسی امتیازی کمی بالاتر از متوسط را کسب نموده اند؛ نتایج این مطالعه با بررسی های نجاتی و دیگران (2011) همخوانی ندارد. از سوی دیگر یافته های این تحقیق با یافته های شافعی و عزیزی (1392) که معتقدند که دانشگاه های مورد بررسی در بحث حمایت های اقتصادی و زیست محیطی از جامعه، امتیازی در سطح اهمال کسب نموده اند. به عبارت بهتر دانشگاه های مورد مطالعه در میزان مسئولیت پذیری اجتماعی نسبت به سایر دانشگاه های برتر دنیا تفاوت معنی داری را دارند هم راستا است. به نظر می رسد به منظور ایجاد تصویر مطلوب درون و برون سازمانی، دانشگاه باید به ارزیابی مستمر پیامدها و تأثیرات اجتماعی استراتژی های خود بپردازد. در این راستا لازم است سند چشم انداز و برنامه های استراتژیک و بلندمدت خود را بازنگری کرده و با جلب مشارکت تمامی ذینفعان داخلی و خارجی دانشگاه به اصلاح آنها بپردازد.

از جمله نقاط ضعف پژوهش حاضر می توان به محدود بودن جامعه آماری آن به استان مازندران اشاره کرد. همچنین با توجه به کمبود تحقیقات در مورد ارزیابی سطح مسئولیت پذیری دانشگاهی و با توجه به اهمیت این موضوع برای برنامه ریزی هر چه بیشتر در این حوزه می توان انتخاب صحیح موضوع پژوهش را از جمله نقاط قوت پژوهش دانست.

References

- Bhattacharya C. B, Korschun D. and S. Sen (2009). Strengthening Stakeholder-Company Relationships through Mutually Beneficial Corporate Social Responsibility Initiatives. *Journal of Business Ethics*, Vol. 85, No. 1, pp. 257-272.
- Carroll A. B. (1979). A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Social Performance, *Academy of Management Review*, Vol. 4, pp. 496-505.
- Claydon J. (2011). "A new direction for CSR: the shortcomings of previous CSR

Wijnants T. A. M. (2011). "Influence of CSR Aspects on Organizational Commitment, (What influence do the different CSR aspects have on the organizational commitment of Douwe Egbert employees?). *Master thesis of the department of Organization & Strategy, Tilburg School of Economics and Management, Tilburg University.*

Wood D. J. (1991). "Corporate social performance revisited". *Academy of Management Review*, Vol. 16, pp. 691–718.

of Organizational Behavior in Education. Vol. 1, No. 2, Pp. 12-33. [In Persian]

Vazquez J. L, et al. (2014). Corporate Social Responsibility and Higher Education: Uruguay University Students' perceptions. *Economics & Sociology*, Vol. 6, No 2, pp, 145-157.

Visser W. (2014). "CSR 2. 0: Transforming Corporate Social Responsibility. Visser, W. (2014). "CSR 2. 0: Transforming Corporate Social Responsibility. *Springer Briefs in Business.*

مجله‌ی توسعه‌ی آموزش جندی‌شاپور
 فصلنامه‌ی مرکز مطالعات و توسعه‌ی آموزش علوم پزشکی
 سال دوازدهم، شماره 2، تابستان 1400

ارزیابی مؤلفه های مسئولیت پذیری اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی مازندران

قاسمعلی طالبی پنبه چوله: دانشجوی دکتری، گروه مدیریت آموزشی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.
رشید ذوالفقاری*: عضو هیئت علمی، گروه مدیریت آموزشی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.
کوروش پارسا معین: عضو هیئت علمی، گروه مدیریت آموزشی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

چکیده: هدف پژوهش حاضر ارزیابی مؤلفه های مسئولیت پذیری اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی مازندران بود. روش شناسی تحقیق بر اساس مطالعات کمی و طرح پیمایشی بود. اعضای هیئت علمی واحدهای دانشگاهی آزاد اسلامی مازندران در نیمسال دوم تحصیلی 1396-1397 به تعداد 1671 نفر بود. حجم نمونه 340 نفر بود که بر اساس روش نمونه آنلاین کوکران برآورد شد. جمع آوری داده ها با استفاده از پرسشنامه مسئولیت پذیری اجتماعی دانشگاهی، حبیبی، وظیفه دوست و جعفری (1396) صورت گرفت. روایی ظاهری و سازه آن توسط کارشناسان و آزمون هایی که توسط محققان انجام شده است. تعیین و حاکی از روا بودن پرسشنامه می باشد؛ برای تعیین پایایی تحقیق از روش همابنگی منطقی بین سؤال ها (کرونباخ 1964) و ضریب پایایی مرکب و ضریب میانگین واریانس استخراج شده استفاده شد. روش تجزیه و تحلیل داده ها تحلیل عاملی اکتشافی، تأییدی، و آزمون t بوده است. یافته های تحقیق نشان داد دیدگاه آزمودنی‌های پژوهش، وضعیت موجود متغیر مسئولیت پذیری دانشگاهی، در حد متوسط بوده است. همچنین بر اساس نتایج از بین مؤلفه های مسئولیت پذیری دانشگاهی، متغیرهای تعامل دانشگاه با جامعه، محیط زیست در راستای توسعه پایدار، عدالت اجتماعی، توجه به منافع اقتصادی جامعه سلامت و شفافیت مالی، توجه به توسعه اقتصادی جامعه، پاسخگویی و دانش اقتصادی دارای وضعیت موجود مناسب (بیشتر از حد متوسط) می باشند. سایر متغیرها در حد نامناسب (کمتر از حد متوسط) یا در حد متوسط بوده اند و در مجموع وضعیت موجود متغیر مسئولیت پذیری دانشگاهی، در حد متوسط بوده است.

واژگان کلیدی: مسئولیت پذیری اجتماعی، مسئولیت پذیری دانشگاهی، دانشگاه آزاد اسلامی مازندران

***نویسنده مسؤل:** عضو هیئت علمی، گروه مدیریت آموزشی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

Email: rashid_Zo@yahoo.com